

Дмитро Володимирович Швець,

доктор юридичних наук, доцент,
заслужений працівник освіти України,
Харківський національний університет
внутрішніх справ (перший проректор);

 <https://orcid.org/0000-0002-1999-9956>,

e-mail: pershuyprorektor@ukr.net;

Наталія Олегівна Расторгуєва,

Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-1234-2767>,

e-mail: natalina17.r@gmail.com

**ВИМОГИ ДО ОСОБИСТОСТІ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ
ПОВЕДІНКИ ПРАВООХОРОНЦІВ**

Акцентовано на тому, що підготовка правоохоронця сьогодні має враховувати глобальні виклики суспільству, державі та міжнародному співтовариству. Метою дослідження є визначення вимог до особистості поліцейського в умовах глобалізації та впровадження міжнародних стандартів поведінки правоохоронців. Завданнями є визначити перелік актуальних питань, які слід враховувати під час підготовки поліцейського, й окреслити основні характеристики сучасного поліцейського відповідно до міжнародних стандартів поведінки правоохоронця. Виокремлено вимоги, що ставляться до особистості поліцейського в умовах глобалізації та впровадження міжнародних стандартів поведінки правоохоронця, та визначено актуальні напрями освітнього процесу закладах вищої освіти МВС України з урахуванням положень міжнародних стандартів правоохорончої діяльності.

Ключові слова: особистість поліцейського, професійна ідентичність, демократичні основи поліцейської діяльності, верховенство права, міжнародні стандарти правоохорончої діяльності.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Наразі підготовка поліцейського потребує постійного критичного оцінювання освітньої діяльності на відповідність сучасним викликам та загрозам, з якими доведеться зустрітися у професійній діяльності. Міжнародне співтовариство зосереджує увагу на принципах роботи правоохоронця як на важливих засадах побудови демократичного суспільства. Поліцейський у своїй діяльності повинен керуватися не лише Конституцією України, законами та підзаконними актами, а й міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України.

Підготовка правоохоронця сьогодні має враховувати глобальні виклики суспільству, державі та міжнародному співтовариству. Водночас під час підготовки поліцейського важливо враховувати як юридичні, так і психологічні аспекти професійної реалізації положень міжнародно-правових норм і принципів.

Співробітництво з Європейським Союзом, євроатлантична інтеграція та участь поліцейських України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки потребують оновленого підходу до підготовки працівника поліції. Вона має враховувати важливість і значення міжнародного співробітництва поліції з відповідними органами інших держав, а також міжнародними організаціями. Ця співпраця ґрунтується на нормах міжнародних договорів, установчих актах і правилах міжнародних організацій. З метою забезпечення прав людини і громадянина створюються відповідні принципи та рекомендації, які необхідно враховувати під час підготовки поліцейського та у повсякденній професійній діяльності.

Поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями, визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Дотримання принципу верховенства права з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, забезпечення дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, ратифікованими парламентом, потребує від поліцейського не лише знання і розуміння, а й готовності та спроможності впроваджувати ці принципи. Також варто враховувати, що боротьба з міжнародною злочинністю теж потребує відповідних знань, умінь та навичок. Крім того, значну увагу слід приділити підготовці поліцейського до роботи в умовах окупації іншою державою території України.

Психологічна готовність, знання, навички та вміння, сформовані з урахуванням міжнародних стандартів, дадуть змогу вивести діяльність поліції на якісно новий рівень. Держави – учасниці Організації безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) вважають демократичний політичний контроль поліції незамінним елементом стабільності та безпеки. Дедалі більший акцент робиться на верховенстві права. Це виявило відсутність стандартизованої концептуальної основи для керування цією діяльністю, пов'язаною з поліцією, що породило низку різних підходів до впровадження поліцейської підготовки, а також програм реформування поліції.

Поліція є найбільш помітним інститутом державної влади, відповідальним за громадську безпеку. Перебуваючи під величезним тиском у всьому регіоні, ОБСЄ протидіє зростаючому припливу організованої злочинності та появі нових загроз міжнародній і національній безпеці,

включно з тими, що впливають із тероризму. У зв'язку з цим поліція повинна діяти відповідно до національного та міжнародного законодавства й поважати права людини будь-коли і за будь-яких умов.

Усі ці аспекти підготовки правоохоронця ставлять важливі завдання перед закладами вищої освіти Міністерства внутрішніх справ України. Саме наука «Юридична психологія» покликана вирішити питання перенесення міжнародних принципів забезпечення прав і свобод людини та стандартів правоохоронної діяльності у практичну діяльність поліцейського.

Значну увагу слід приділяти питанням міжнародно-правового регулювання правоохоронної діяльності принципами й нормами, визаними європейською спільнотою, закріпленими в міжнародно-правових актах, що охоплюють усі природні та невід'ємні права людини, а також механізм їх гарантій, захисту та забезпечення на практиці.

Однак, попри всі проведені реформи, наразі ми не можемо з упевненістю стверджувати, що діяльність української поліції повною мірою відповідає міжнародним стандартам [1, с. 92]. Як справедливо зазначає Ю. Давигора, нова концепція діяльності Національної поліції України передбачає вдосконалення системи професійної підготовки особового складу [2, с. 57]. Реформування системи правоохоронних органів та створення Національної поліції України потребують формування професіонала нового типу, який відповідає сучасним вимогам розвитку суспільства та правоохоронної системи в цілому [3, с. 5].

Отже, вимоги до особистості поліцейського з урахуванням глобалізаційних викликів і міжнародних стандартів поведінки правоохоронця, політико-правових, культурно-соціальних та економічних реалій сучасної України є актуальною науковою проблемою. Це дослідження сприятиме поглибленому оцінюванню сучасних стандартів правоохоронної діяльності з метою виявлення компетентностей, які є необхідними для забезпечення прав і свобод людини.

Стан дослідження проблеми

Удосконаленню системи професійного навчання працівників правоохоронних органів присвячено праці багатьох науковців, серед яких С. Альошкін, Ю. Давигора, О. Даценко, К. Бугайчук, О. Євдокімова, І. Жданова, Т. Малиновська, В. Сокурєнко, Д. Швець, К. Шеремет та ін.

Питання міжнародних стандартів прав людини та поведінки правоохоронців досліджувалися переважно з юридичного погляду. Зокрема, Т. Малиновська та Г. Шорохова дають характеристику загальним положенням щодо дотримання поліцією України міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини, розкриваючи права, завдання поліції, права та обов'язки поліцейського й вимоги до поліцейських заходів [4]. Однак питання професійної підготовки кадрів та характеристики вимог до особистості поліцейського у цій праці не висвітлюються.

Ю. Давигора висвітлює питання тактичної підготовки правоохоронців у контексті нової концепції діяльності Національної поліції України [2]. В. Бондаренко, Н. Худякова та Ю. Давигора спільно дослідили практичні аспекти формування професійної компетентності працівників патрульної поліції [5]. Однак ці праці не звертають увагу на міжнародні стандарти поведінки правоохоронця і вимоги до особи правоохоронця, які ними передбачено.

Проблеми професійно-психологічної підготовки працівників поліції стали вже традиційним предметом досліджень юридичної психології. Серед найбільш актуальних – питання національно-патріотичного виховання молоді в сучасних умовах, виховний потенціал процесу навчання курсантів у відомчих закладах вищої освіти, формування загальної і спеціальної компетентності правоохоронців. З актуалізованою тематикою прямо пов'язані питання, які стосуються становища людини в державі, її громадянських прав і свобод, міжнародних стандартів прав людини, їх історичного розвитку, правового забезпечення і діяльності правоохоронних органів щодо їх захисту [1]. Однак комплексного, системного дослідження, спрямованого на поєднання юридично-психологічних аспектів особистості поліцейського та міжнародних стандартів поведінки правоохоронця, досі не було проведено.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є визначення вимог до особистості поліцейського в умовах глобалізації та впровадження міжнародних стандартів поведінки правоохоронців. *Завданнями* є: визначити перелік актуальних питань, які слід ураховувати під час підготовки поліцейського; окреслити основні характеристики сучасного поліцейського відповідно до міжнародних стандартів поведінки правоохоронця.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній висвітлено вимоги до особистості поліцейського в умовах глобалізації, а також окреслено можливі шляхи впровадження міжнародних стандартів поведінки правоохоронців.

Виклад основного матеріалу

Під час підготовки поліцейського заклад вищої освіти має враховувати міжнародні стандарти прав людини та правоохоронної діяльності. Відповідно до Керівництва Організації з безпеки і співробітництва в Європі з демократичних основ поліцейської діяльності 2008 р. обстоювання верховенства права виступає основоположним принципом у діяльності поліцейського. Досягаючи цих цілей, поліція повинна діяти відповідно до національного законодавства та міжнародних стандартів правоохоронної діяльності, ухвалених державами –

учасницями ОБСЄ, та продемонструвати прихильність до верховенства права на практиці. Законодавство, що регулює діяльність поліції, має бути зрозумілим, точним, а також доступним громадянам для ознайомлення з ним.

Наближення стандартів професійної підготовки та службової діяльності правоохоронних органів до загальновизначених у міжнародних відносинах норм і стандартів прав людини, а також до відповідних європейських стандартів прав людини є одним з основних напрямів діяльності правоохоронних органів. Поліція (поліцейська функція) у стандартах Ради Європи та ОБСЄ розуміється з урахуванням динамічних змін, які відбуваються в глобалізованому світі та є пов'язаними з новими проявами злочинності [6, с. 216].

Слід усвідомлювати, що стандарти правоохоронної діяльності ґрунтуються на міжнародних стандартах прав людини. Будь-яка резолюція, рекомендація чи будь-який інший міжнародний документ, який регулює практичні питання поліцейської діяльності, містить відсилання до міжнародних стандартів прав людини і формується на основі їх положень.

У свою чергу, міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності – це уніфіковані для правоохоронної діяльності принципи та правила поведінки посадових і службових осіб цих органів публічної влади, що містяться в міжнародно-правових актах і рішеннях міжнародних правозахисних інституцій, одноманітне застосування яких визнається необхідним на міждержавному і внутрішньодержавному рівнях з метою вирішення завдань правоохоронної діяльності. Отже, ці стандарти, спрямовані на забезпечення прав і свобод людини, забезпечують координацію зусиль міжнародного співтовариства у напрямі до створення належного, безпечного міжнародного правопорядку, де людина і її права та безпека виступають найважливішою цінністю.

Особливу увагу слід звернути на характеристику вимог до особистості поліцейського і до його поведінки з огляду на специфіку професійної діяльності, що надається у відповідних міжнародних документах.

Наприклад, у Резолюції 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» 1979 р. звертається увага на те, що діяльність органів поліції є пов'язаною з ризиком для співробітників, і що виконання ними своїх обов'язків ще більше ускладнюється, якщо відсутні чітко визначені правила поведінки. З огляду на ці положення слід зауважити, що міжнародно-правові акти в галузі прав людини не деталізують усіх аспектів діяльності поліцейського у сфері забезпечення прав і свобод. Знання та розуміння змісту міжнародних стандартів прав людини є дуже важливими, однак підготовка майбутнього поліцейського потребує формування відповідних компетентностей, практичних навичок у цій сфері. Зокрема, діяльність

у сфері забезпечення права на життя та права на недоторканність особи передбачає істотні відмінності у діяльності поліцейського.

Ризик для співробітників поліції істотно підвищується через мобільність їхньої роботи, оскільки контакти з порушниками громадського спокою відбуваються як у приміщенні, так і на вулиці, у парку, біля будівлі, автомобіля тощо. Дуже часто трапляються випадки зіткнення з агресивно налаштованими особами [7, с. 14]. У таких ситуаціях важливою є тактична підготовленість працівників поліції, яку розглядають як сформованість спеціальних рухових умінь і навичок, спрямованих на забезпечення особистої безпеки під час виконання службових обов'язків, пов'язаних з контактом із правопорушником. Проте психологічна складова поведінки є не менш важливою в таких ситуаціях. В умовах ризику важливими для правоохоронців є вчасний вибір і застосування засобів фізичного впливу, які відповідають ступеню загрози [2, с. 57–58].

Також слід урахувати, що Резолюцію 690 (1979) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Декларація про поліцію» 1979 р. ухвалено, спираючись на думку, що на посаді поліцейського не можуть працювати особи, які, перебуваючи на службі в поліції, порушили права людини, або особи, які працювали в підрозділах поліції, розформованих у зв'язку з антигуманною практикою; вважається, що співробітникам поліції потрібна активна моральна та фізична підтримка суспільства, якому вони служать; поліцейський повинен діяти рішуче і в розумних межах; професійні, психологічні та матеріальні умови, в яких поліцейський повинен виконувати свої обов'язки, у свою чергу, мають захищати його честь, гідність і неупередженість.

Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН «Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку» 1979 р. передбачає, що від кожного органу з охорони порядку відповідно до основної передумови будь-якої професії необхідно вимагати здійснення самоконтролю в повній відповідності до принципів і норм, викладених у цьому документі, і що дії посадових осіб з підтримання правопорядку мають піддаватися ретельній перевірці з боку громадськості; норми як такі не матимуть практичної цінності до тих пір, доки їх зміст і значення шляхом навчання і підготовки, а також здійснення відповідного контролю не стануть частиною кредо кожного посадовця з підтримання правопорядку. У цій Резолюції відзначається високий ступінь відповідальності, якого вимагає професія правоохоронця.

Зі змісту Резолюції восьмого Конгресу ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками «Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку» 1990 р. випливають такі якості необхідної характеристики правоохоронця: нетерпимість до будь-якої дії, що

являє собою тортури або інші жорсткі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поведження і покарання (ст. 5), нетерпимість до корупції (ст. 7) і повага до закону (ст. 8).

Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про європейський кодекс поліцейської етики» 2001 р. передбачає характеристики особистості поліцейського та поліцейської діяльності. Зокрема, поліція повинна з повагою ставитися до ролі адвокатів захисту в кримінальному судочинстві, а за необхідності сприяти реальному здійсненню права на юридичну допомогу, особливо щодо позбавлених волі осіб. Поліцейські – це професіонали, на яких покладено забезпечення виконання закону, які готові особисто відповідати за свої дії, бездіяльність або за накази, що віддаються підлеглим на усіх посадових рівнях; розвивати нормальні відносини з населенням, а за необхідності бути готовими до реальної співпраці з іншими організаціями, органами місцевого самоврядування, неурядовими організаціями та іншими представниками населення, включно з етнічними меншинами.

Організація поліцейських служб має передбачати ефективні заходи щодо забезпечення невідкупності співробітника поліції, особливо щодо дотримання основних прав і свобод людини, закріплених, зокрема, в Європейській конвенції про права людини. Особи, визнані винними у вчиненні тяжких правопорушень, не можуть здійснювати поліцейські функції. Крім того, співробітники поліції повинні бути в змозі виявляти розважливість, відкритість, зрілість, почуття справедливості, комунікативні здібності, а в разі необхідності – керівні й організаційні якості. Також поліцейські повинні добре розбиратися в соціальних, культурних і громадських проблемах.

Наведені приклади особистої компетентності є важливими для оперативних співробітників служб поліції в демократичному суспільстві. Цей перелік не є вичерпним. У кінцевому підсумку йдеться про те, щоб можна було розраховувати на таких співробітників поліції, які добре знають суспільство і поведінка яких відповідає їх завданням і цілям поліції в цілому.

Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про європейський кодекс поліцейської етики» 2001 р. зазначає також принципи підготовки співробітників поліції: демократії, верховенства права та захисту прав людини. Загальна підготовка співробітників має бути максимально відкритою для суспільства. Бажано забезпечити підвищення кваліфікації, а в разі необхідності – спеціальну підготовку і навчання управлінської діяльності.

Практична підготовка щодо застосування сили та допустимих її меж із погляду принципів, установлених у галузі прав людини, зокрема в Європейській конвенції про права людини й у відповідній

правозастосовчій практиці, має бути складовою частиною професійної підготовки поліцейських на всіх рівнях. Крім того, у професійну підготовку поліцейських має входити необхідність підготовки до протидії расизму і ксенофобії.

Керівництво Організації з безпеки і співробітництва в Європі з демократичних основ поліцейської діяльності 2008 р. (далі – Керівництво ОБСЄ) містить необхідні і важливі рекомендації для поліцейських. Етика поліції відповідно до Керівництва ОБСЄ має містити низку важливих аспектів. Для того щоб виправдати довіру громадськості, поліція повинна дотримуватись професійного кодексу та демонструвати **професіоналізм** і **чесність**. Цей кодекс має відображати найвищі етичні цінності, виражені в заборонах та імперативних приписах щодо роботи поліції.

В аспекті досліджуваної проблематики слід звернути увагу на такі положення Керівництва ОБСЄ.

1. Поліція має особливі повноваження: тимчасово позбавляти людей їх свобод, обмежувати права людини, в екстремальних обставинах навіть застосовувати заходи примусу, спрямовані на позбавлення життя. Тому захист і збереження життя мають бути найвищим пріоритетом для поліцейських. Оскільки деталізувати поведінку в усіх життєвих випадках неможливо, то загальні принципи права допомагають правоохоронцю зорієнтуватися у будь-якій ситуації. У цьому і виявляється важливість викладання міжнародних стандартів прав людини.

2. Відповідальність і прозорість поліцейської діяльності також створюють певне психічне навантаження. Демократичні основи поліцейської діяльності вимагають, щоби поліція була і вважала себе підвітною громадянам та їх представникам, державі і закону. Тому діяльність працівників поліції, від поведінки окремих поліцейських до стратегії здійснення поліцейської діяльності, процедури призначення і навіть управління бюджетом, має бути відкритою для перевірки різними наглядовими установами. Крім того, центральною рисою демократичного підходу здійснення повноважень поліції є розуміння того, що потрібна суспільна підтримка. Передумовами для отримання суспільної підтримки є забезпечення прозорості операцій поліції та культивування комунікації та взаєморозуміння з громадськістю, якій поліція надає свої послуги та які захищає.

3. Держави – учасниці ОБСЄ зобов'язані створити такі структурні та управлінські умови, які дадуть змогу поліції якісно й ефективно забезпечувати реалізацію принципу верховенства права, національного та міжнародного права й ухвалені стандарти прав людини.

4. Прогрес у напрямі демократичних основ поліцейської діяльності досягається, коли відбувається перехід від підходу, орієнтованого на контроль, до підходу, орієнтованого на обслуговування. Основними

обов'язками поліції є підтримка громадського спокою і правопорядку, захист основних прав і свобод людини, попередження та виявлення злочинів, зменшення страху в суспільстві, а також надання допомоги і послуг громадськості.

5. Демократичні основи поліцейської діяльності передбачають діяльність відповідно до потреб громадськості та держави з акцентом на допомозі тим членам спільноти, які потребують її невідкладно. Поліція повинна прагнути надавати свої послуги оперативно, для всіх однаковою мірою і неупереджено. Завдяки своїй діяльності поліція повинна бути частиною спільних зусиль суспільства щодо сприяння правовому захисту та формуванню почуття безпеки. Поліцію можна вважати вартовими рівності, інтеграції та згуртованості в часи швидкої зміни складу населення у більшості великих міст.

6. Рівень впровадження демократичних основ поліцейської діяльності демонструє проблеми, які постають перед поліцією, з якими верствами населення, а також те, як поліція на них реагує. Поліція підвищить легітимність держави, якщо у своїй повсякденній роботі продемонструє, що реагує на суспільні потреби й очікування, а також використовує авторитет держави в інтересах людей. Якщо поліція виконує свої обов'язки таким чином, що відображає демократичні цінності, справа демократії та легітимність держави просуваються вперед. Отже, поліцейський, стикаючись із вирішенням складних і часто небезпечних життєвих ситуацій та обставин, повинен демонструвати професійність у сфері забезпечення прав людини, реалізації принципу верховенства права та поваги до закону.

7. Громадська довіра до поліції є передумовою ефективної роботи поліції. Без довіри громадськість не захоче повідомляти про злочини та надавати поліції інформацію, необхідну для успішної роботи. Крім того, демократичність поліцейської діяльності вимагає, щоби поліція одночасно стояла поза політикою та захищала демократичні основи політичної діяльності (наприклад свободу слова, публічні зібрання і демонстрації), інакше демократія опиниться під загрозою. Для того щоб виправдати довіру громадськості, поліція повинна продемонструвати професіоналізм та чесність, дотримуючись кодексу професійної поведінки. Поліція повинна продемонструвати високий рівень доброчесності у своїй діяльності й бути готовою протистояти спокусам зловживати поліцейськими повноваженнями.

8. Поліція скрізь зазнає тиску, щоб протистояти зростанню злочинності та загрозам міжнародній та національній безпеці, включно з тими, що є результатом міжнародного тероризму.

9. Поліція завжди повинна перевіряти законність своїх дій і мусить утримуватися від виконання будь-якого наказу, який є незаконним. Поліцейським слід також запобігати будь-яким (учиненим

поліцією) порушенням законодавства та міжнародних стандартів і рішуче їм протидіяти. Працівники поліції на всіх рівнях несуть персональну відповідальність і відповідальність за свої дії чи бездіяльність або за накази підлеглим.

10. Поліцейські завжди в межах своїх можливостей повинні втручатися в ситуації, що загрожують правопорядку, навіть якщо вони на той момент не перебувають на службі.

11. Поліція зобов'язана дотримуватись закону незалежно від соціального становища підозрюваного чи його організаційної або політичної належності.

12. Поліція повинна виконувати свої обов'язки високопрофесійно, чесно, неупереджено й ефективно, враховуючи лише суспільні інтереси та людей, яким вони служать. Поліцейські повинні утримуватися від будь-якої діяльності поза межами поліції, яка може перешкоджати неупередженому виконанню ними своїх поліцейських обов'язків або яка може посягати сумніви серед громадськості в тому, що упередженість допустима.

Однак серед проблем, які сьогодні потребують швидкого реагування, є проблема корупції. Керівництвом ОБСЄ передбачено, що поліцейські не повинні допускати, щоб їхні приватні інтереси перетиналися з їх суспільним становищем, і відповідають за уникнення такого конфлікту інтересів. Вони ніколи не мають користуватися перевагами їхнього професійного становища для забезпечення особистих інтересів або інтересів їхньої сімей, близьких родичів, друзів та осіб чи організацій, з якими вони перетинаються у приватному житті.

Слід звернути увагу, що під час оцінювання особистості працівника поліції варто враховувати професійну ідентичність як складову характеристики особистості, яка, серед іншого, виявляється в усвідомленій належності до поліцейської спільноти. Саме професійна ідентичність може стримувати поліцейського від повідомлення про корупційні та інші порушення своїх колег. Тому варто напрацювати відповідні методи повідомлення та проводити постійну роз'яснювальну діяльність.

Керівництво ОБСЄ акцентує на тому, що корупція є серйозним кримінальним правопорушенням, яке потребує конкретного висвітлення у національному законодавстві. Більш того, корупція спотворює справедливість і рівність надання послуг поліцією. Обидва аспекти завдають серйозної шкоди суспільному іміджу поліції та авторитету держави. Такі дії не призведуть до підвищення рівня довіри до правоохоронних органів.

Виконуючи свій обов'язок, посадові особи правоохоронних органів повинні поважати й захищати людську гідність та основні права людини. Відповідно до демократичного принципу рівності перед законом поліція зобов'язана захищати всіх громадян однаково, без дискримінації та відмінностей щодо статі, раси, кольору шкіри,

мови, релігії, думок, соціального, національного чи етнічного походження, власності, народження або іншого статусу. Поліція повинна прагнути використати свої особливі й унікальні повноваження для боротьби з діями, мотивованими расизмом та ксенофобією.

Дискримінаційна діяльність поліції призводить до криміналізації цілих громад. У цьому контексті особливу увагу слід приділити практиці етнічного профілювання. Профілювання само по собі може бути корисним інструментом для допомоги правоохоронцям у виконанні їхніх обов'язків. Однак Керівництво ОБСЄ передбачає, що слід уникати упередженого профілювання (тобто вибору осіб виключно на основі спільних рис групи). Наприклад, належність до певної (етнічної) групи, яка за стереотипами вважається більш схильною до вчинення злочинів, не може бути підставою для підозри. Дискримінаційна практика профілювання груп ромів та мандрівників, зазвичай поширена у всій Європі, була визнана державами – учасницями ОБСЄ особливою проблемою.

Необхідно уникати надмірно високого рівня присутності правоохоронних органів у громадах меншин, який має форму, наприклад, непропорційно великої кількості патрулів, а іноді важкоозброєних підрозділів.

Поліцейські розслідування мають ґрунтуватися на обґрунтованій підозрі щодо справжнього або можливого правопорушення чи злочину. Публічна інформація, яка слугує ініціатором поліцейських розслідувань, має оцінюватися і сприйматися неупереджено. У своїй (слідчій) роботі поліцейські повинні дотримуватися презумпції невинуватості, поки суд не визнає підозрюваного винним, а також принципу належного досудового розслідування.

Усі згадані аспекти слід враховувати під час підготовки поліцейського в Україні. Крім того, важливі положення щодо діяльності правоохоронця містяться в інших документах, зокрема в Рішенні 1049 Постійної ради Організації з безпеки і співробітництва в Європі «Діяльність, пов'язана з поліцейськими функціями» 2012 р., Рекомендації Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики», ухваленій Комітетом Міністрів 19 вересня 2001 р., тощо.

У грудні 1998 р. міжнародна неурядова організація «Amnesty International» («Міжнародна амністія») спільно з поліцейськими й експертами з різних країн розробила **«Десять основних правозахисних стандартів поведінки для правоохоронних органів» (POL 30/04/98)**. Це основоположні стандарти, які треба враховувати під час навчання та практичної роботи поліцейських.

Перший стандарт – рівність перед законом. Особливу увагу необхідно приділяти вразливим групам населення – дітям, людям похилого

віку, жінкам, біженцям, переселенцям і представникам національних меншин. Другий стандарт – прояв співчуття й поваги до всіх жертв злочинів, охорона їх безпеки та приватного життя. Третій стандарт – незастосування сили, за винятком тих випадків, коли вона є конче необхідною, й у мінімально необхідному обсязі. Четвертий стандарт – уникнення застосування сили проти незаконних, але мирних зібрань. П'ятий стандарт наголошує на тому, що смертоносну силу варто застосовувати лише там, де це абсолютно неминуче, щоб урятувати своє життя або життя інших людей. Шостий стандарт стосується арешту, який має здійснюватися на достатніх підставах та відповідно до законних процедур арешту. Сьомий стандарт – усі затримані відразу після арешту мають отримати можливість зв'язатися з родичами та юристом, а також отримати необхідну медичну допомогу. Восьмий стандарт розкривається в контексті гуманного поводження з усіма затриманими. Дев'ятий стандарт забороняє вчиняти, наказувати вчиняти й приховувати позасудові страти або «зникнення». Десятий стандарт – про всі порушення цих основних стандартів необхідно повідомляти керівництву та в прокуратуру. Необхідно робити все для того, щоб забезпечити розслідування таких порушень.

У межах проекту Ради Європи «Боротьба з насильством щодо жінок та дітей в Україні» Е. Вілс та О. Калашник розробили практичний посібник для поліцейських «Протидія домашньому насильству» [8]. Водночас слід зважати на те, що висловлені у цій роботі думки є позицією лише автора та не обов'язково відображають офіційну політику Ради Європи. У цьому посібнику виокремлено керівні принципи для працівників поліції під час реагування на домашнє насильство. Водночас важливо, щоб під час підготовки поліцейського такі рекомендації не використовувались як заміна вивчення чинного законодавства та міжнародних стандартів у відповідній сфері.

Більш повними та змістовними є методичні рекомендації «Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції», розроблені Національною академією внутрішніх справ [9] та Методичний посібник «Протидія домашньому насильству органами Національної поліції», підготовлений Департаментом превентивної діяльності Національної поліції України та науково-дослідною лабораторією з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ [9].

Крім того, в реаліях сьогодення слід підготувати майбутнього поліцейського до того, що довіра суспільства є низькою, і це чинитиме додатковий тиск на нього. Водночас слід звернути увагу на позитивні зрушення, що відбулися у суспільстві внаслідок проведених реформ. Зокрема, за даними соціологічного опитування населення Фонду «Демократичні ініціативи» імені І. Кучеріва спільно із соціологічною службою

«Центру Разумкова», «скоріше довіряє» Міністерству внутрішніх справ понад 21 % опитаних, Національній поліції України – майже 28 %. При цьому з липня 2020 р. дотепер показник балансу довіри / недовіри має позитивну тенденцію як у МВС (+3,7 %), так і в Нацполіції (+5,8 %).

Актуальні питання розвитку особистості поліцейського у процесі впровадження міжнародних стандартів поведінки правоохоронців є перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Висновки

З огляду на проведення дослідження слід зробити такі висновки.

1. Сучасні глобалізаційні виклики потребують постійного моніторингу необхідних компетентностей працівника поліції. Сьогодні важко переоцінити роль і значення міжнародних стандартів у діяльності поліції. Зокрема, боротьба з міжнародною злочинністю потребує відповідних знань, умінь та навичок. Крім того, значну увагу слід приділити підготовці поліцейського до роботи в умовах окупації іншою державою території України. Поліцейський, стикаючись із вирішенням складних і часто небезпечних життєвих ситуацій та обставин, повинен демонструвати професійність у сфері забезпечення прав людини, реалізацію принципу верховенства права та повагу до закону незалежно від умов та обставин, у яких ці повноваження реалізуються.

2. Міжнародно-правові стандарти правоохоронної діяльності спрямовано на забезпечення прав і свобод людини та координацію зусиль міжнародного співтовариства у напрямі створення належного, безпечного міжнародного правопорядку, де людина і її права та безпека виступають найважливішою цінністю.

3. До особистості поліцейського в умовах глобалізації та впровадження міжнародних стандартів поведінки правоохоронця ставляться такі вимоги: вміння одночасно бути представником суспільства, держави та закону; повага до закону, чесність, професіоналізм; **нетерпимість** до будь-якої дії, що являє собою **тортури** або інші жорсткі, нелюдські або такі, що принижують гідність, види поведіння і покарання, **нетерпимість до корупції**; нетерпимість до проявів расизму та ксенофобії; здатність виявляти розважливість, відкритість, зрілість, почуття справедливості та комунікативні здібності, а за необхідності – керівні й організаційні якості; перебування поза політикою, що забезпечує об'єктивність у діяльності поліцейського та рівне ставлення до громадян; високопрофесійність, чесність, неупередженість та ефективність, урахування лише суспільних інтересів та інтересів людей, яким вони служать, тощо.

4. З огляду на сучасні вимоги та загрози, а також з урахуванням положень міжнародних стандартів правоохоронної діяльності освітній процес у закладах вищої освіти МВС України слід спрямовувати

на: 1) забезпечення поглибленого вивчення міжнародних стандартів прав людини та поведінки правоохоронців з метою забезпечення позитивного розвитку особистості майбутнього поліцейського; 2) оновлення й розширення методів проблемного навчання з метою формування компетентностей, передбачених міжнародними стандартами діяльності правоохоронців; 3) використання інтерактивних форм, методів та інноваційних засобів, що дають змогу сформуванню відповідні особистісні якості поліцейського за допомогою моделювання ситуацій професійної діяльності; 4) практичну підготовку щодо застосування сили та допустимих її меж з погляду принципів, установлених у галузі прав людини, зокрема в Європейській конвенції про права людини, й у відповідній правозастосовчій практиці, що має бути складовою частиною професійної підготовки поліцейських на всіх рівнях.

Список бібліографічних посилань: 1. Швець Д. В. Формування особистості поліцейського в умовах фахової підготовки та професійної діяльності: правові та психологічні аспекти : дис. ... д-ра юрид. наук : 19.00.06. Київ, 2019. 454 с. 2. Давигора Ю. І. Тактична підготовка правоохоронців у контексті нової концепції діяльності Національної поліції України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2020. № 7 (127). С. 56–62. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.7\(127\).10](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.7(127).10). 3. Психологія у професійній діяльності поліції : навч. посіб. / О. О. Євдокімова, І. В. Жданова, Д. В. Швець та ін. ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 426 с. 4. Малиновська Т. М., Шорохова Г. М. Загальні положення щодо дотримання поліцією України міжнародних стандартів у сфері прав і свобод людини // *Справедливість у юриспруденції: теорія та практика : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 лют. 2017 р.)*. Київ : АртЕк, 2017. С. 46–48. 5. Бондаренко В. В., Худякова Н. Ю., Давигора Ю. І. Практичні аспекти формування професійної компетентності працівників патрульної поліції. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. 2020. Вип. 5 (125). С. 29–35. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5\(125\).05](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.5(125).05). 6. Копча В. Поняття поліції (поліцейських функцій) у стандартах Ради Європи та ОБСЄ. *Публічне право*. 2017. № 2 (26). С. 211–218. 7. Бондаренко В. В. Формування рухових умінь та навичок курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі занять зі спеціальної фізичної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Чернігів, 2012. 219 с. 8. Вілас Е., Калашник О. Протидія домашньому насильству : практич. посіб. для поліцейських. Київ, 2018. 77 с. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0> (дата звернення: 10.09.2021). 9. Костюк В. А., Федоровська Н. В., Пашковська М. В. Запобігання та протидія домашньому насильству підрозділами Національної поліції : метод. рек. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 42 с. 10. Протидія домашньому насильству органами Національної

поліції : метод. посіб. / С. В. Альошкін, О. В. Даценко, К. Л. Бугайчук та ін. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 93 с.

Надійшла до редколегії 14.09.2021

Shvets D. V., Rastorguyeva N. O. Requirements for Police Officer's Personality in Terms of Globalization and the Implementation of International Standards of Law Enforcement Officers' Conduct

The emphasis has been placed on the fact that the training of law enforcement officers must currently take into account the global challenges to society, the state and the international community.

The purpose of the research is to determine the requirements for the police officer's personality in terms of globalization and the implementation of international standards of law enforcement officers' conduct. The tasks are to determine the list of topical issues that should be taken into account during the training of police officers, and to outline the main characteristics of a modern police officer in accordance with international standards of law enforcement of officer's conduct.

The following requirements to the police officer's personality have been singled out on the basis of international documents: ability to be at the same time the representative of a society, the state and the law; respect for the law, honesty, professionalism; intolerance to any action that constitutes torture or other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, intolerance to corruption; intolerance to racism and xenophobia; ability to show prudence, tolerance, maturity, sense of justice and communication skills, and if necessary – leadership – leadership and organizational qualities; indifference to politics that ensures objectivity of policing and equal treatment of citizens; high professionalism, honesty, impartiality and efficiency, taking into account only the public interests and the interests of the people they serve to, etc.

It has been concluded that the educational process in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine given the current requirements and threats, as well as taking into account the provisions of international law enforcement standards, should be aimed at: 1) providing in-depth study of international human rights standards and law enforcement officers conduct in order to guarantee a positive development of future police officer's personality; 2) updating and expanding the methods of problem-based learning in order to form the competencies provided by international standards of law enforcement activity; 3) using interactive forms, methods and innovative tools that allow to form the relevant personal qualities of police officers by modeling situations of professional activity; 4) practical training on the use of force and its permissible limits in terms of the principles established in the field of human rights, in particular in the European Convention on Human Rights, and in relevant law enforcement practice, which should be a part of police professional training at all levels.

Key words: police officer's personality, professional identity, democratic basis of policing, rule of law, international standards of law enforcement activity.

